

Felső-bácskai települések nép- és helyrajza

A Szerb Vajdaság és Temesi Bánság kormányzója, gróf Johann Coronini-Cronberg 1859 januárjában levelben fordult a települések vezetőihez, jelezve azt a szándékát, hogy helytörténeti-néprajzi monográfiát kíván összeállítani az adott területről. Felhívásához a készülő mű alapjául szolgáló adatokra vonatkozó kérdőívet, és ennek a kitöltéséhez útmutatót mellékelte. A négy témakört felölelő, körülbelül 40 tételből álló kérdőív egy része földrajzi és meteorológiai jellegű, a másik része néprajzi. A most kiadott gyűjtemény a Császári és Királyi Helytartósághoz beküldött válaszokból azokat válogatta ki – összesen huszonhetet –, amelyek a mai Magyarország, illetve közvetlenül a szerb határ másik oldalán fekvő településekről származnak.

Irigylésre és egyszersmind dicséretre méltó a kötet szerzőjének, *Nebojszki László*nak a kutatói szorgalma, igényessége és a tökéletességre való törekvése a kötet létrehozásában. Nemcsak felkutatta a már-már elfeledett iratanyag helyét, hanem le is másolta a különböző kézírással, gót betűkkel telerótt lapokat, majd átírta a szöveget a mai német betűkkel és le is fordította magyarra az említett kérdőívre érkezett válaszokat. Ennek a munkának az eredménye a kétnyelvű kötet, amelyet a szerző-szerkesztő történelmi és tudománytörténeti bevezetője tesz teljessé a jegyzeteken és fényképeken kívül. Még ahhoz is segítséget nyújt, hogy a tárgyalt témák értelmezéséhez fogódzókat találjon az olvasó. A kötet megvalósítása érdekében a szerző más szakemberek tanácsát és segítségét is igénybe vette, például Láng József irodalomtörténészét és Vízkelety András nyelvtudós és irodalmárét.

A kötet negyven kérdésének már az összetétele is érdekes, a korabeli hasonló felmérésekhez képest akár következetlennek is mondhatnánk. A figyelmes olvasás után sem derül ki egészen világosan, hogy összeállítójának végül is mi lehet a célja, annyira széles témakörök kerülnek szóba. A XIX. század közepén a bunyevác, német és magyar vegyes lakosságú falvak és mezővárosok vezetői azonban

nem kerültek zavarba, egyszerűen kihagyták az adott tájon értelmezhetetlen kérdéseket, mint amilyenek a hegyek vagy az Alföldön ismeretlen természeti jelenségek irántiak voltak. Más esetben szinte szóról szóra követték a kérdést, még akkor is, ha a válasz negatív volt. A mai olvasó számára ugyanakkor már az is tanulságos, hogy a kérdések milyen színvonalú válaszok megadására tartották felkészültnek az illetékes hivatalnokokat. II. Józsefnek a birodalom lakosai életmódját szabályozni kívánt

rendeleteinek, a felvilágosodás gondolatainak utóhatását érezzük akkor, amikor az egészségügyi ellátásra, az oktatásra, vagy a lakóházak építésére és használatára vonatkozó kérdéseket olvassuk. A babonákról, mágikus eljárásokról, varázslással történő gyógyításokról szóló jelentések ugyanezt tükrözik, tudniillik azt, hogy a falusi társadalom felső rétegei már képesek a falu lakosainak többségétől eltérő véleményeket megalkotni. Az a korban elfogadott gondolat, miszerint a táj, a munka, az ember és az ember jellege szorosan összefüggő egységet alkot, a kérdések összességéből látszik. Természetesen a válaszok még érdekesebbek: elsősorban a tartalmaik miatt, másodsorban a természettudományos ismeretek és egyéb műveltségi javak hazai és vidéki ismertségi szintjének jelzése miatt. Érzékelhető a helységek fekvésének, vízrajzának, geológiai sajátosságainak, növényzetének a bemutatásánál, hogy a jegyzők ismerhették a korábbi földmérések gyakorlatát és adatait. Az éghajlat leírása többnyire szűkszavú. A termelési módok, a gazdasági eredmények, az állatállomány összetétele és használata a helybeli tapasztalatokat tükrözi. A gazdaságtörténet „alulnézetből” ekkora területre vonatkozóan, ilyen részletesen és pontosan megadva kivételnek számít a szakirodalomban, amelynek keretében jobbára makró-adatok, például egy nagy uradalom gazdálkodásának az elemzését nyújthatja a kutató. Feltűnő, hogy a kereskedelem milyen kevés figyelmet kapott az áttekintésekben. Ez bizonyítja, hogy az ekkor még önellátásra berendezkedett falusi gazdaságok jobbára a gabonafelesleget, esetenként a birkagyapjút

